אגעדאנק

על פרשת השבוע

פרשת ויצא תשע"ז

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה (כח, י)

במדרש תנחומא: "זה שאמר הכתוב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך".

ביאר בספר **"תמימי דרך"**, שהנה יכול היה לומר "ויצא יעקב מבאר שבע לחרן", ואם היה כתוב כן, יוצא שהאותיות י' ו' ה' ך' מיותרים: **"וילך חרנה"**, ובספרים הקדושים מובא שהשם יוה"ך זה המלאך הממונה על קפיצת הדרך, ושם זה יוצא מהפסוק "כי מלאכיו **יצוה לך**", ובזה מובן המדרש, שהיה קשה למדרש על ייתור האותיות הנ"ל, ומתרץ שהכתוב רימז על המלאך שממונה על הדרך שנתלווה איליו, וכפי שיוצא מהפסוק כי מלאכיו וכו'.

בספה"ק אוהב ישראל הביא לבאר בזה כך: (ליקוטים, פר' ברכה) "במדרש הנפטר מחבירו אל יפטר אלא מתוך דבר הלכה. ומאי הלכה יחיד ורבים הלכה כרבים. עכ"ל המדרש. פי' כי שם של שמירת הדרך הוא יוה"ך היוצא מן ס"ת מפסוק (תהלים צא, יא) כי מלאכיו יצוה לך, והם ר"ת של י"חיד ו"רבים ה"לכה כ"רבים שהוא ג"כ שם זה.

בספר "חקל תפוחין", מביא בשם הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זיע"א, שסיפר, שפעם נסע הרה"ק החוזה מלובלין עם כמה מחסידיו, והיה זה ביום שישי, וכבר נתאחרה השעה, פנו החסידים אל רבם ואמרו, שבדורות הקודמים, במצב כזה היו הצדיקים עושים קפיצת הדרך, נענה החוזה מלובלין ואמר "יא ווער כען היינט" (כן, מי יכול היום), ולפתע ראו שהגיעו למחוז חפצם מוקדם בהרבה מהמצופה, ולאחמ"כ אמרו שבדבריו "יא ווער כען היינט" כיון החוזה מלובלין את השם הנזכר, יוה"ך' שמסוגל לקפיצת הדרך.

(ציוני תורה)

ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש (כח, כ)

יעקב אבינו מסתפק במועט, אין הוא מבקש מותרות, רק לחם לאכול ובגד ללבוש. הסבא מקלם זצ"ל שואל, הרי הרמב"ם אומר שמה שאדם מוכרח ואינו יכול להסתדר בלי זה, מובטח לו שהקב"ה יתן לו, א"כ הרי יעקב בטוח שאת המעט שהוא צריך בשביל להחיות את נפשו, יקבל מהקב"ה, א"כ מה היתה בקשתו "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש".

והתירוץ, יעקב אבינו שעוזב את ביתו של יצחק, בית המלא קדושה וטהרה, והולך ללבן הרמאי העובד ע"ז, מפחד הוא שמא הקירבה עם לבן תשפיע עליו לרעה, ומבקש הוא מהקב"ה שאף בזמן שהוא יחזור מלבן: "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש". פירוש: שאני ירגיש שלא אני נותן לעצמי את הלחם ואת הבגד, ולא כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, אלא שארגיש שהכל נותן לי הקב"ה. וזה ביקש יעקב אבינו, שהוא ישאר באותה מדריגה שהוא נמצא עכשיו ולא ישפיעו עליו מעשיו הרעים של לבן. כי האיש שיש בו הרבה אמונה מרגיש שלא הלחם ולא הבגד הם שלו, אלא הכל נותן לו הקב"ה, ובשעה שהאדם יתבונן בזה, יראה בצורה אחרת הברכה שמברך על הלחם והברכה שמברך מלביש ערומים.

(דברי מוסר)

ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא: (כח, יא:)

וברש"י: וישם מראשותיו - עשאן כמין מרזב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות התחילו מריבות זו עם זו זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי יניח מיד עשאן הקב"ה אבן אחת וזהו שנא' ויקח את האבן אשר שם מראשותיו:

יש להבין בדברי רש"י: א- אם הניח את האבנים סביב לראשו, מה יש להם לריב "עלי יניח צדיק ראשו"? הרי לא שם כרית אלא גדר!. ב – ממתי שמענו שאבנים יכולים לריב? [בוודאי שדברי חז"ל אמת לאמיתה אף שלא שמענו כן זולתם, אמנם אפשר לבאר בדרך נוסף, כדלהלן] ג – מה עניין של "מריבה" יש כאן? הרי דבר זה תלוי ביעקב היכן שיחליט שם יניח את ראשו, מילא אם היה אומר שהאבנים היו במתח רב מי יזכה – מילא, אבל 'מריבה' מהיכי תיתי?

הנה **במהרש"א** (חולין צא) עמד על השאלה הראשונה (וכן בראב"מ עיי"ש) וכתב: עלי יניח צדיק ראשו כו'. בב"ר מפורש שעשאן כמין מרזב כו' כפרש"י בחומש **והוא שהניח מלמטה אבן אחד להניח ראשו עליו וסביב אותו האבן הניח הרבה אבנים בגובה מג' צדדים** עד שנעשו ג' דפנות כמין מרזב שיש דף א' מלמטה וג' דפנות מצדדין **התחילו כל אבנים מריבות עם אותו אבן שהניח מלמטה כל א' אומרת עלי יניח צדיק את ראשו עד וכלן נבלעים באבן א' ר"ל שכולן נבלעו באותה אבן אחת שלמטה כדי שיניח ראשו על כלן** ודברי הרא"ם בזה אינם מבוררים ואין להאריך:

הונח לנו השאלה הראשונה לפי דברי המהרש"א, אך שאר התמיהות נראה ליישב עפ"י דברי המהרש"א וכדלהלן:

הגמרא במגילה כו וכן בזבחים נג וביומא יב מביאה המחלוקת אם ירושלים נתחלקה לשבטים":

במאי קמיפלגי תנא קמא סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים ורבי יהודה סבר נתחלקה ירושלים לשבטים ובפלוגתא דהני תנאי דתניא מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לבולעה שנאמר חופף עליו כל היום לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזכן לשכינה והאי תנא סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים.

רואים מדברי הגמרא שבעבור השתוקקותו הרבה של בנימין בשבילה זכה להשראת השכינה בחלקו. וכן כתבו המפרשים שם.

אבל לפי המ"ד שירושלים לא נתחלקה לשבטים, היכן מצאנו את השתוקקותם להשראת השכינה שבשבילה זכו לכך?

אפשר לומר שזה היה כאן העניין עם האבנים, על פי דברי המדרש רבה שמביא כמה שיטות כמה אבנים שם מראשותיו ואחת השיטות שהיו 12 אבנים כנגד שניים עשר שבטי י-ה.

והנה לפי דברי המהרש"א לקח אבן אחת למתחת ראשו ושאר האבנים היו מסביב, וכאן היה הויכוח בין השבטים שבא ראובן ואמר האבן אשר יעקב יניח ראשו עליה היא המכוונת נגד שבט ראובן ושאר השבטים אבנם מונח סביב, בא שמעון והתחיל מריב איתו שהאבן מתחת ראש יעקב היא כנגד שבט שמעון וכו', כך כל שבט ושבט טען "עלי יניח צדיק ראשו", דהיינו שהאבן שיעקב מניח ראשו עליה היא המכוונת לשבטו. ובזה הרווח לנו שלא היה צורך שהאבנים יזוזו מכאן להתם ואף לא יפתחו את פיהם אחד לשני.

מה עשה הקב"ה? כיוון שראה השתוקקותם של כל השבטים לזכות להשראת השכינה, עשאן לאבן אחת ואמר שכולם יזכו בכך, ולכך לא נתחלקה ירושלים לשבטים שכן מכולם זכו, וזהו אמרו "האבן אשר שמתי מציבה יהיה בית אלוקים" דהיינו שכמו האבן האחת המכוונת נגד כל השבטים כך בית האלוקים בחלקת כל השבטים.

(ציוני תורה)

ויספר ללבן את כל הדברים האלה (כט, יג)

כתב רש"י, "ויספר ללבן - שלא בא אלא מתוך אונס אחיו ושנטלו ממונו ממנו". ולעיל (פסוק יא) הביא רש"י "ד"א לפי שבא בידים ריקניות אמר אליעזר עבד אבי אבא היו בידיו נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידי כלום. לפי שרדף אליפז בן עשו במצות אביו אחריו להורגו והשיגו ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו א"ל מה אעשה לציווי של אבא אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת".

הגרמ"מ שולזינגר זצ"ל סיפר ששאל פעם את הסטייפלער, איזה מעלות צריך לחפש כשרוצים לבחור חתן, אמר לו הסטייפלער שכשבוחרים חתן, לא צריך לבדוק עילוי גדול, רק צריך לבדוק שלשה דברים, שיהיה לו מידות טובות, שיהיה מתמיד, ושיהיה לו שכל הישר. אבל לא צריך להיות גאון. וסימנך "משה" מידות, שכל ישר והתמדה, אמר הגרמ"מ שאלתי את הסטייפלער, אם יש לו שכל הישר, והוא גם מתמיד, למה צריך שיהיה לו מידות טובות? הרי התורה מעדנת את האדם?! ע"י תורה האדם מקבל מידות טובות. ענה לו הסטייפלער, אכן התורה מעדנת את האדם, אבל זה לא מספיק, אם האדם לא מתייגע לשנות את המידות ולשפרן, התורה לבד, זה לא מספיק. והביא לו ראיה מהפרשה שלנו, אליפז למד אצל זקינו יצחק, ומה למד אצלו? "לא תרצח". וכי את הלאו של "לא תגזול" ו"לא תגנוב" הוא לא למד אצלו? הוא למד שאסור להיות רוצח, ושודד מותר כן להיות?

מה התירוץ? אם הוא לא היה לומד תורה הוא היה רוצח, אבל היות שלמד תורה, והתורה מעדנת את האדם, אז זה הועיל לו להוריד אותו מדרגת "רוצח" לדרגת "שודד". אמר לו הסטייפלער, וודאי שהתורה עוזרת, שבלי התורה הוא היה רוצח ואילו עם התורה הוא סתם "חיה רעה". אם לא עובדים על המידות, זה לא מספיק.

אמר לו הסטייפלער, בחור שלומד טוב, ההוכחה היחידה היא שעם ה"סטנדר" יש לו "שלום בית" טוב, ואתה יודע למה? כי ה"סטנדר" אף פעם לא ביקש לו להוריד את הפח... הסטנדר אף פעם לא ביקש לו לקום אל התינוק באמצע הלילה... אם לא עובדים על המידות, יכולים ללמוד ולהיות מושחת. זה מה שלומדים מאליפז, שעל המידות צריך לעבוד.

(הרב אליהו דיסקין)

ויאמר לבן ליעקב הכי אחי אתה ועבדתני חנם (כט, טו)

הגמרא במסכת חולין (קכז, א) אומרת: אמר רב גידל אמר רב: נרשאה נשקיך [אם אדם מהעיר 'נרש' נשק אותך] מני ככיך [ספור את שיניך לבדוק שלא גנב לך איזה שן], נהר פקודאה לוייך [אם אדם מהעיר 'נהר פקוד' מתלווה אליך] מגלימא שפירא דחזי עלך [זה בגלל שהוא חומד את בגדיך ורוצה לגנוב לך אותם], פומבדיתאה לוייך [אדם מ'פומפדיתא' מתלווה אליך] אשני אושפיזך [תשנה את אכסנייתך, שכן הוא זומם לפרוץ אליך].

זה מה שאומר הפסוק "ויספר ללבן את כל הדברים האלה" שיעקב סיפר לו שגנב מעשיו את הברכות ולכן גנב לו אליפז את הכל. כששמע לבן שיעקב גם הוא יודע לגנוב, נענה ואמר "הכי אחי אתה" אם כך הרי אנחנו ממש אחים... והוסיף ואמר ליעקב בלשון תמיהה הכי אחי אתה – הרי אתה גנב כמוני – ועבדתני חינם? – בטח עוד תגנוב אותי באיזה הזדמנות, כמו שהגמ' מספרת בחולין שודאי יש לגנב כוונות נסתרות איך לרמות ולגנוב, אם כן, "הגידה לי מה משכורתך" בא נסכם מראש כמה אני נותן לך ואל תגנוב אותי...

(ע"פ חתם סופר עה"ת ותורת משה)

וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה (כט, לא)

במדרש תנחומא: "ראה כי שנואין מעשי עשיו בפניה". יש להבין מדוע דוקא בזכות הזאת זכתה להיפקד?

ביאר בספה"ק קדושת לוי, שהגמ' אומרת שלכן היו אמותינו עקרות, כיון שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים. והנה כאן מצאנו שהיו עיני לאה רכות וברש"י שבכתה הרבה מחמת שחששה שתנשא לעשיו, וזה מה שכתב המדרש, שהקב"ה ראה שלאה כבר בין כה וכה התפללה הרבה מחמת ששנואין מעשי עשיו בעיניה, לכן נפקדה מיד.

(קדושת לוי)

ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלקים את חרפתי (ל, כג)

כתב רש"י: "חרפתי וכו' ואגדה כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלות סרחונה משיש לה בן תולה בו מי שבר כלי זה בנך מי אכל תאנים אלו בנך" עכ"ל. והדברים מפליאים, וכי זהו מעלת הבן אצל רחל אמנו, שמזכירים דברים קטנים של מה בכך בכבוד, לעומת אושר הגדול של אם הבנים שמחה שמעמידה שבט בישראל ואם עקרה שנפתח רחמה וזכתה לזרע של קיימא ובן ליעקב אבינו, כמה תמוה שתזכיר דבר כזה כלל?!

ופירש הגרא"ל חסמן ז"ל שכשאדם איבד כובעו וחבירו רץ אחריו ומה עוד שנכנס למים להציל לו את כובעו, הרי מודה לו מאד, ומכיר לו טובה ע"ז. ואם הוא עצמו היה בסכנה, ונפל לים, ובא חבירו והצילו, וגם הציל לו את כובעו, מטבע האדם שמרוב שבח והודיה על הצלת חייו לא נחשב בעיניו כלום מה שהציל לו גם את כובעו, אמנם, ממידת האמת והכרת הטובה, ראוי לו להודות על כל דבר ודבר בפני עצמו, כי הרי גם זה טובה היא, וכי בגלל שעשה עמו עוד דברים גדולים יותר בטלה חובתו לגבי דבר הקטן? ועד"ז הזכירה רחל אמנו, שלא תשכח לעולם להכיר טובה גם על דבר קטן כזה של אסף אלקים את חרפתי, הרי פשיטא שכל ליבה מלא שמחה ושבח והודיה על זרע ברך ה', על עבד ה' בן יעקב משבטי קה, ומתוך גדלותה הזכירה גם ענין קטן שאין האדם משים על לב ע"כ תו"ד.

(ברכת אברהם)

ויאמר לבן ליעקב הנה הגל הזה והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך (לא, נא)

בספר "טעמא דקרא" מביא הגר"ח קנייבסקי בשם אביו הסטייפעלער זצ"ל, שכאן רצה הכתוב להראות את עוצם שקריו של לבן, שהרי הכתוב מספר שיעקב לקח אבן, כמו שאמר לבניו לאסוף אבנים עד שעשו גל אבנים, והנה בתוך כדי דיבור בא לבן ואומר "הגל הזה... אשר יריתי" והרי הוא לא נגע בכל האבנים.

(טעמא דקרא)

מאוצרות המגידים

ויהי בבוקר והנה היא לאה (כט, כה)

"אבל בלילה לא היתה לאה, לפי שמסר יעקב לרחל סימנים, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה אמרה עכשיו תיכלם אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים" (רש"י)

מידת השתיקה

אנו יודעים כי לשון הרע זו עבירה חמורה. וזה נכון. אבל עלינו לדעת כי מלבד עצם האיסור לדבר לשה"ר על אנשים, על חברים, ישנו חלק נוסף בנושא זה, והוא: המידה הכללית הנקראת שתיקה, לאו דוקא מלשה"ר.

ישנו מעשה מופלא שמספרים על האדמו"ר מרוז'ין זיע"א, אחד מגדולי האדמורי"ם לפני כמאה וחמישים שנה. מנהגו היה, שעל השולחן שהוא ערך [ה'טיש'] היה יושב בשקט, בדממה.

ומספרים שפעם שאלו את הגוי שהיה מנקה את בית המדרש של האדמו"ר, מה ראה שם. נענה הגוי ואמר בזה הלשון: "ראיתי שם שולחן ארוך שיהודים יושבים משני צדדיו. בראש השולחן יושב זקן אחד, הוא שותק וכולם מקשיבים"...

איזו הגדרה נפלאה: המילה היפה ביותר שנאמרה שם – זו השתיקה!

השירה היפה ביותר – השתיקה!

נאמר בפסוק: "תולה ארץ על בלימה" (איוב כו, ז) כלומר, על שום דבר. מכאן למדו חז"ל ש"אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם עצמו בשעת מריבה, שנאמר תולה ארץ על בלימה". הוא ששתק בשעת המריבה הוא היסוד לכל העולם.

כאן אנו מוצאים גדלות הנקנית בצורה בלתי צפויה; ללא עמל במצוות ובתורה, רק בלימה בשעת מריבה!

ושומה עלינו להבין, איזו גדלות טמונה בשתיקה, בבלימה.

ידוע שהמלאכים אומרים שירה, מהי שירת המלאכים? "קדוש, קדוש, קדוש" ו"ברוך כבוד ה' ממקומו". אך ישנם מלאכים אחרים [חיות הקודש] הנקראים "חשמל", ומבואר בגר"א שהמילה "חשמל" מורכבת משתי מילים – חש מל. "עתים חשות עתים ממלמלות" (חגיגה יג, ב) לפעמים החיות שותקות ולפעמים הן מדברות, ומוסיף הגר"א שזהו ענין חזרת הש"ץ.

כי כשמשבחים את הקב"ה, מוכרחים להגיע לאותה שלימות של שירה – דיבור יחד עם שתיקה. תפילת שמונה-עשרה של הש"ץ היא שירה, וגם השתיקה של הציבור היא שירה, וביחד יש כאן את השירה המיוחדת שעניינה: חש מל.

ישנן שתי דרכים כיצד לשיר לה', ישנו ניגון של "קדוש, קדוש, קדוש", ישנו ניגון של "ברוך כבוד ה' ממקומו", וישנו ניגון של שתיקה. שתיקה, אם כן, איננה רק לא לעשות עבירות. שתיקה היא בעצם גם שירה.

אצל אליהו הנביא מובא תיאור של שירת המלאכים: "ויאמר צא ועמדת בהר לפני ה' והנה ה' עובר ורוח גדולה... לא ברוח ה', ואחר הרוח רעש לא ברעש ה'... ואחר האש קול דממה דקה" (מלכים א יט, יא-יב) השיא של השירה הוא: "קול דממה דקה", כמו שנאמר "לך דומיה תהילה" – השבח הגדול ביותר הוא הדומיה.

נצייר לעצמנו: אילו היה נכנס לכאן תלמיד חכם גדול, היו כולם מנמיכים את טון דיבורם ומתחילים ללחוש. אבל אם היה זה תלמיד חכם עצום, גדול הדור – היו כולם שותקים, היתה משתררת דממה באולם!

שתיקה היא השירה הגדולה ביותר, יותר מהשיר היפה ביותר שישנו. וחז"ל אומרים: איזו שירה מחזיקה את העולם? "תולה ארץ על בלימה", כשאדם יודע לשתוק לכבוד שמים, כאשר הוא מתפוצץ לומר מילה, לעקוץ את השני, להראות את עצמו חשוב יותר. אך הוא צועק שתיקה לכבוד השי"ת – זוהי הגדלות שבגדלות!

שתיקה של גדלות

הבה נצייר לעצמנו תמונה של גדלות.

יענקל'ה מגיע הביתה אחרי חתונה בחיפה. השעה מאוחרת, הוא עייף, מותש, רוצה רק לישון. הוא כבר אמר קריאת שמע שעל המיטה, ואז הוא חושב לעצמו: רגע, אם ה' הוא אחד, עלי לעשות משהו לכבוד ה'. כדי לא להירדם הוא ממלא דלי מים, משליך לתוכו קוביות קרח, מוריד את גרביו, מכניס את הרגליים למים ולומד עד אור הבוקר.

זוהי גדלות, מן הסוג שאנו מאחלים לילדינו. באותה שעה הקב"ה ודאי אוסף את פמליא של מעלה ואומר: ראו בריה שבראתי בעולמי.

נתבונן עתה במעשיה של אשתו, נקרא לה רחל.

השעה תשע וחצי בבוקר. בעלה ב'כולל' והיא בבית עם התינוק, אשר ברגעים אלו מתרוצץ ברחבי הבית. לפתע היא מגלה שישנם מים על הרצפה. מתברר שהתינוק סתם עם פקק את חור הניקוז של האמבטיה, פתח את הברז, המים עלו על גדותיהם וכעת הבית מוצף מים... היא נוטלת מגב ובמשך שעה וחצי עובדת קשה לגרוף את המים [תוך כדי כך היא נזכרת שהיה לה כאב גב לפני יומיים...]

פתאום מצלצל הטלפון. על הקו השכנה מלמעלה ובפיה בקשה: "רחל, אני חייבת לצאת לאיזה מקום, תוכלי לעשות לי טובה לשמור על התאומים שלי"? היא מסכימה, ותוך חמש דקות התאומים בביתה, מצטרפים לתינוק שלה. ישנם עדיין מים על הרצפה.

סוף סוף היא גומרת לייבש את הבית, ואז היא מביטה בשעון ומגלה לחרדתה שהשעה כבר שתים-עשרה וחצי ועליה להכין ארוחת צהריים. היא תופסת את התינוק והתאומים, רצה למכולת, חוטפת מהמדף שני קופסאות תירס, נעמדת בתור לקופה, משלמת, ואז רצה הביתה, מחממת מהר משהו מהמקפיא, וב"ה איכשהו הארוחת צהריים מוכנה בזמן.

יעקב מגיע הביתה, מביט בסיר ומפטיר בנימת אכזבה: "אין משהו אנושי לאכול בבית הזה"?... והיא שותקת, ממלמלת בשקט: "אני מצטערת, לא היה לי זמן". הוא יוצא מהבית, קונה לעצמו מנה פלאפל, חוזר, השעה כבר שתיים. "אני חייב לישון", הוא מודיע לאשתו, "בבקשה, תשמרי על השקט". היא משתדלת בכל כוחה לשמור על התינוק והתאומים שלא יפריעו את מנוחת בעלה.

בשלוש הוא חוזר לכולל, ובשלוש וחצי חמותה מתקשרת: "רחל, שמעתי שהיום הכנת תירס לארוחת צהריים"...

ברגע זה, הדם עולה לה לפנים, הדמעות עולות לעיניים. היא אומרת: "רק רגע , אמא". היא ניגשת לברז, מוזגת לעצמה כוס מים ומברכת "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, שהכל נהיה בדברו" ושותה. ביחד עם המים נשטפים גם הכעס והדמעות, הכל נמוג כלא היה!

ברגע זה הקב"ה מכנס את פמליא של מעלה, ואומר: ראו בריה שבראתי בעולמי. זוהי גדלות של "לך דומיה תהילה". "וה' בהיכל קדשו, הס מפניו כל הארץ". השבח הגדול ביותר הוא: "הס מפניו כל הארץ".

זכות הגאולה – שתיקת רחל

כאשר נתבונן נגלה, כי המעשים היפים ביותר בהסטוריה של העולם, היו דוקא מעשים של שתיקה!

ידועים דברי המדרש שהגאולה העתידה מהגלות המרה בה אנו נמצאים, תהיה בזכות רחל אמנו, וכך הוא לשון המדרש:

"א"ר שמואל בר נחמן: בשעה שחרב בית המקדש בא אברהם לפני הקב"ה אמר אברהם לפני הקב"ה: רבונו של עולם מפני מה הגלית את בני, ומסרתן בידי האומות והרגום בכל מיתות משונות והחרבת את בית המקדש, מקום שהעליתי את יצחק בני עולה לפניך? אמר לו הקב"ה לאברהם: בניך חטאו ועברו על כל התורה".

"מיד פתח אברהם לפני הקב"ה ואמר: רבש"ע למאה שנה נתת לי בן וכשעמד על דעתו והיה בחור בן שלשים ושבע שנים אמרת לי העלהו עולה לפני ונעשיתי עליו כאכזרי ולא ריחמתי עליו אלא אני בעצמי כפתתי אותו ולא תזכור לי זאת ולא תרחם על בני?!"

"פתח יצחק ואמר: רבש"ע כשאמר לי אבא (בראשית כ"כ) אלקים יראה לו השה לעולה בני לא עכבתי על דבריך ונעקדתי ברצון לבי על גבי המזבח ופשטתי את צוארי תחת הסכין ולא תזכור לי זאת ולא תרחם על בני?!"

"פתח יעקב ואמר: רבש"ע לא עשרים שנה עמדתי בבית לבן, וכשיצאתי מביתו פגע בי עשו הרשע ובקש להרוג את בני ומסרתי עצמי למיתה עליהם ועכשיו נמסרו ביד אויביהם כצאן לטבחה לאחר שגדלתם כאפרוחים של תרנגולים וסבלתי עליהם צער גידול בנים כי רוב ימי הייתי בצער גדול בעבורם ועתה לא תזכור לי זאת לרחם על בני?!"

"פתח משה ואמר: רבש"ע לא רועה נאמן הייתי על ישראל ארבעים שנה ורצתי לפניהם כסוס במדבר וכשהגיע זמן שיכנסו לארץ גזרת עלי במדבר יפלו עצמותי ועכשיו שגלו שלחת לי לספוד ולבכות עליהם?!" וכו'

"באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה: רבש"ע גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה, ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים, והגיע זמן נשואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד, כי נודעה לי העצה, והודעתי לבעלי, ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר כן נחמתי בעצמי, וסבלתי את תאותי, ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתי לאחותי כל הסימנין שמסרתי לבעלי כדי שיהא סבור שהיא רחל, ולא עוד, אלא שנכנסתי תחת המטה, והיה מדבר עמה והיא שותקת, ואני משיבתו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר לקול אחותי, וגמלתי חסד עמה ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה, ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי, ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש, והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים בם כרצונם?".

מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר: בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, הדא הוא דכתיב (ירמיה ל"א) כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו וכתיב (שם) כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך וגו' וכתיב (שם) ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם" עד כאן לשון המדרש.

הבה ונראה מה היה כאן: בא אברהם אבינו לפני הקב"ה ואמר: רבש"ע, לחינם עמדתי בעשרה נסיונות? ענה לו הקב"ה: מה אעשה, עם ישראל עשו הרבה עבירות. בא יצחק ואמר: לחינם פשטתי את צווארי להישחט? וגם לו ענה הקב"ה את אותה התשובה. וכך גם ליעקב ולמשה רבינו. אף אחד לא הצליח להציל את עם ישראל.

עד שבאה רחל אמנו. בעצם, מה עשתה רחל? היא שתקה! אבל פעולה זו של השתיקה פשוט פוצצה את העולם. היא ראתה איך שכל בית ישראל נלקח ממנה, איך שהיא עתידה להיכנס לבית עשו, היא ראתה דברים נוראים, ומה היא עשתה? נכון, היא גם עשתה מעשים נפלאים, אבל בעיקר שתקה! זה הכח המופלא שיש אצל האדם – לעצור את עצמו!

כל נהג יודע כי הכלל הראשון בנהיגה הוא: אם אין מעצור ['ברקס'] – אל תיכנס למכונית! המעצור הוא הדבר החשוב ביותר במכונית!

ושוב, אינני מדבר על לשה"ר, אלא על הכח לשתוק. לפעמים צריכים לשתוק גם כשמותר לדבר.

איזו עבירה היתה רחל עוברת אילו היתה מגלה ליעקב שניתנת לו לאה אחותה במקומה? אדרבה, היא היתה מקיימת בכך מצוה, שהרי יעקב אבינו ציווה עליה לשמור על סימנים על מנת לדאוג לכך שלאה לא תינתן לו, והיא עומדת בדיבורה ובהבטחתה [ובאמת, בסופו של דבר רחל לא הפסידה כלום, שהרי ממנה נבנה הכלל-ישראל. רחל אמנו היתה "עקרת הבית" – הכל היה ממנה , כי את לאה היא הכניסה, וגם את בלהה וזלפה היא הכניסה, היא הכניסה את כולם].

ואעפ"כ היא אינה עושה כן. מדוע? כי אחותי תתבייש! הכח לשים 'ברקס', לשתוק בשעה שמרגישים שמוכרחים לדבר ומוכרחים להגיב – כח זה הוא הכח אשר יביא את הגאולה, כמו שנאמר "ויש תקוה לאחריתך ושבו בנים לגבולם".

(תפארת שמשון)

❀❀❀

הפעם אודה את ה' (כט, לה)

ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקב"ה עד שבאתה לאה והודתו, שנאמר: הפעם אודה את ה' (ברכות ז, ב)

חז"ל למדו אותנו כי אחת מן החובות הבסיסיות ביותר בחייו של יהודי, היא היותו מודה להקב"ה על כל הטובות שגמל אתו.

הגמרא אומרת (בבא קמא טז, א) "שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש, והני מילי דלא כרע במודים".

לאחר שבע שנות קבורה באדמה, הופכת שדרתו של מי שלא כרע במודים לנחש. מדוע הוא מקבל עונש זה? – משום שכמו הנחש, אשר בעקבות קללתו אין לו חוש טעם בפיו, וכל מאכליו הינם בטעם עפר ואינם מסבים לו הנאה, כך מי שאינו יודע להודות לה', שזה שורש הסיבה לכך שאינו כורע במודים – אינו מכיר בטובה שנתנו לו, ולא מרגיש טעם במה שקיבל.

והנה, לאחר שהודתה לאה, היא הפסיקה ללדת ילדים נוספים, כנאמר (כט, לה) "ותעמוד מלדת".

מדוע נענשה לאה, לאחר שהודתה לה'?

מכיון שביחד עם ההודיה לה' על מה שגמל לנו בעבר, עלינו לבקש ולצעוק על העתיד, כמו שכתוב: "הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו, ואמרו הושיענו אלוקי ישענו... להודות לשם קדשיך", אנו מודים להשי"ת על העבר "הודו לה' כי טוב", וביחד עם זאת "ואמרו הושיענו... והצילנו מן הגויים", צועקים ומבקשים על העתיד שיצילנו, כדי שאז נודה לשם קדשו.

כאשר שואלים את הרב הלל זקס: "מה שלום כבוד הרב?", הוא נוהג לענות: "ברוך ה' טוב, כן יתמיד חסדו עלינו...", כדי להרגיש שבד בבד עם ההודאה, יש לצעוק ולהתפלל על העתיד.

הבעיה היא שלא תמיד אנו רואים שיש על מה להודות... הרבה פעמים נדמה לנו שאין מספיק, ומה שכבר ישנו, נעלם ואינו קיים, וראייתנו ממוקדת רק במה שחסר ובמה שאיננו.

בין ראובן ושמעון היו קשרי ידידות ענפים במשך שנים רבות, וכאשר הוצעה בתו של זה לבנו של זה, קיוו שניהם להצלחת השידוך. ואכן, לא חלף זמן רב עד שבאו השנים בקשרי שידוכים זה עם זה, ושמחתם גדלה עד מאוד.

אולם לא חלף זמן רב עד שנודע לראובן, כי שמעון, מחותנו, נקלע לקשיים כלכליים, ולמעשה הריהו מבוסס עד למעלה מארכובותיו בביצת חובות טובעני.

הזדרז ראובן, נטל לידו עט וקסת וכתב לריעו משכבר הימים מכתב תנחומים נוגע ללב. הוא ביכה את מר גורלו והשתתף עמו יפה בכל מצוקותיו , ולבסוף חתם: "נ. ב. לגבי השידוך שבינינו, ודאי תבין, כי לרגל ההתפתחויות האחרונות בטל השידוך כלא היה, שכן לא יעלה על הדעת, שאנוכי ובני נשתדך עם בעל חוב..."

הוא שלשל את המכתב לבית הדואר, ובכך תמה ונמחתה פרשת שמעון מחייו.

אולם, עודו מהרהר למי יפנה כדי לחפש שידוך אחר לבנו, התקבל בביתו מכתב תשובה משמעון, שבו מודה לו חבירו מקרב הלב על דברי העידוד והנוחם שטרח לכתוב לו, ומוסיף כי השידוך אינו בטל, אלא חי, קיים ונושם...

המכתב המפתיע לימד את ראובן שככל הנראה לא הבין שמעון במה דברים אמורים, וכדי שחלילה, לא יצאו תקלות תחת ידו, מיהר וארז את כל המתנות שקיבל בנו, נתנם ביד שליח ומינה אותו להשיבם לבית שמעון, ולציין באזניו כי השידוך בטל ומבוטל.

זמן קצר לאחר מכן, הודיעו לו כי אורח חשוב הגיע לביתו.

בפתח הבית עמד שמעון בכבודו ובעצמו, אוחז בידו את ערימת המתנות של הבן ואומר: "שלום עליכם! מדוע שלחתם לי את המתנות הללו, שלכם הן!".

"קח לך", אמר ראובן והשפיל את מבטו.

"לא אקח. אלו המתנות שלך, השידוך חי וקיים..."

"כל זמן ששנינו גבירים היה השידוך חי, אולם מרגע שאתה אינך גביר, אין טעם לדון בכך, וברור שהשידוך מתבטל לגמרי".

"יש על מה לדבר, אולם אתה אינך מעוניין לעשות זאת, והשידוך חי".

משנוכח ראובן בעקשנותו של שמעון, הבין כי צרתו צרה, והחליט לנסוע אל אחד האדמורי"ם שיחליט בעניין.

ביום שישי, אחרי חצות היום, הגיעו השניים לבית האדמו"ר.

"שלום עליכם".

"הרבי יודע... שידכתי את בני, אולם המחותן פשט את הרגל"

"אני יודע".

"כעת הנני רוצה לבטל את השידוך"

"ככה?... מזל גדול יש לך שאתה באתה אלי... אולם יום שישי אינו זמן לדיבורים, היכנס אלי שוב במוצאי שבת"

בבת אחת נגולה אבן גדולה מעל ליבו של ראובן. ברוך ה'! האדמו"ר אוחז בדעתו, ולבטח הוא ימצא את הדרך להודיע על כך לשמעון בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים.

במשך כל השבת לא סר החיוך מעל פניו, ומיד בצאת השבת הידפק על דלתות בית הרבי.

"שלום עליכם", הושיט לו האדמו"ר את ידו.

"באתי בקשר לשידוך".

"מה?"

"אני רוצה הדרכה. איך, למעשה, לעזוב את השידוך המדובר?"

"אומר לך. כמה התחייבת אתה?"

מאה אלף דולר".

"וכמה התחייב הצד השני?"

"עוד יותר".

"אם כן, תתן את הכסף שהתחייבת וגם את הכסף שהוא התחייב ולך לחופה שמח וטוב לב..."

פער ראובן את פיו בתימהון, ובקושי הצליח לשאול: "הלא הרבי אמר שהנני בר מזל שבאתי הנה".

"וודאי שהנך בר מזל על שאתה באת הנה", חייך איליו האדמו"ר, "האם היית

מעדיף שאתה תפשוט את הרגל, ושמעון יבוא לשאול עליך?!..."

כה התרגלנו לראות בכל עניין שהוא את הצד השלילי, עד שאין אנו מבחינים כלל בצד החיובי, וכך אנו שרויים תדיר בעצב רב.

חלק מעבודת החיים שלנו היא "הפעם אודה את ה'", אשר מגיע מכח ההכרה בטובתו של מקום!

(ומתוק האור)

❀❀❀

גאולת עם ישראל - על ידי האחדות והשלום

וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רבצים עליה כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן גדלה על פי הבאר. ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקמה. ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו. ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור ויאמרו ידענו. ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום והנה רחל בתו באה עם הצאן. ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו. ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקינו הצאן (כט, ב-ח)

האלשיך הקדוש בספרו 'תורת משה', דרש פסוקים אלו בדרך רמז "על שלשלת הדורות בגלות שגלינו מארצנו ומבית מקדשנו:

יעקב אבינו ראה כאן מחזה נבואי: וירא והנה באר בשדה. "באר" הוא בית המקדש. משם היו נובעים ה"מים החיים" - כל השפע וכל הטוב שבעולם. והיכן נמצאת "באר" זו? "בשדה", שהרי נאמר על בית המקדש: "ציון שדה תחרש" (ירמיהו כו, יח).

והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה - אלו הכהנים, הלויים והישראלים, שכולם נכללים בתואר "צאן".

ולשם מה הם באים לשם?

כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים - כי מבית המקדש, כאמור, היו מקבלים את השפע, הן הגשמי והן הרוחני, ובשמחת בית השואבה היו שואבים משם רוח הקודש כמו שאמרו חז"ל (ב"ר ע, ח).

אלא שגרמו העוונות והאבן גדלה על פי הבאר. בגמרא (סכה נב ע"א) מבואר, שאחד משמותיו של היצר הרע הוא "אבן", אבן גדולה הושמה על פי הבאר ומנעה את האפשרות לשאוב משם את השפע. כלומר, בא היצר הרע, החטיא את עם ישראל בעבודה זרה, ועתה הבאר הזו נסתמה, נחרב בית המקדש הראשון.

***

בראות עם ישראל את רעתה הגדולה של ה"אבן" הוא יצר הרע של העבודה זרה -

ונאספו שמה כל העדרים - בתקופת בית שני עלה עזרא הסופר מבבל, יחד עם כל אנשי כנסת הגדולה, עשו אספה גדולה "ויזעקו בקול גדול אל ה' אלקיהם" (נחמיה ט, ד).

ומספרת הגמרא (יומא סט ע"ב), שהתפללו לקב"ה וכך אמרו: "בייא, בייא [-לשון זעקה]! היינו האי דאחרביה למקדשא, וקליא להיכלא, וקטלינהו לכלהו צדיקי, ואגלינהו לישראל מארעהון, ועדין מרקד בינן" - אותו יצר הרע של עבודה זרה - בגללו נחרב בית המקדש, נשרף ההיכל, נהרגו כל הצדיקים, ועם ישראל הגלה לבין האומות, ועדיין קיים הוא בתוכנו!

"כלום יהבתיה לן אלא לקיבולי ביה אגרא" - הרי כל מה שנתת לנו, רבונו של עולם, את היצר הרע של העבודה זרה, הוא כדי שנתגבר עליו ויהיה לנו על כך שכר. שכר מקבלים רק כשמתגברים. על יומות משיח נאמר: "והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ" (קהלת יב, א), כי באותו זמן ישחט הקב"ה את היצר הרע, ולכן יהיו אלו ימים שאין בהם מה לעשות, כי כל החכמה היא לקיים מצוות כשיש נסיון, כשנזקקים להתגבר על מכשולים!

יסוד גדול זה, נלמד מהמעשה הבא שארע עם רבי שלום שבדרון זצ"ל:

בימי קום המדינה היו ימים קשים. הנוער ברובו נסחף אחרי תנועות ההתנגדות לבריטים, והיה צורך בספינת הצלה למנוע את הסחף הגדול. ר' שלום יחד עם קבוצת תלמידי חכמים אספו בני נוער ויסדו מסגרות תורניות.

אחד הבחורים שהשתתף בקביעות בשעורי הערב החל להחסיר. יום, יומיים שלושה. ר' שלום החליט שמתפקידו לאתר את הנער ולהשיבו לחיק אהבת התורה. נקש על דלת בית הוריו, נכנס פנימה, ולהלן השיחה המאלפת שהתפתחה ביניהם:

- "שלום עליך יקירי. בימים האחרונים לא ראינו אותך, וחששנו אולי נפלת למשכב, או שמא משהו אחר מציק לך..."

- "לא, מורי ורבי, ב"ה, אני מרגיש טוב, אני גם אוהב ללמוד גמרא, אלא שהשבוע אחסיר. בשבוע הבא אשוב לספסל הלימודים ביתר שאת".

- "מה קרה? מישהו חולה במשפחה?"

- "לא, חלילה. יש לי סבה צדדית שמונעת ממני להשתתף בשעור, אך כמו שכבר אמרתי אני מבטיח להשתתף בשקידה מיד עם סלוק הטרדה".

- "סתם מענין, מה הטרדה שמצליחה להפריע לך דוקא באותה שעת ערב מוקדמת של השיעור?"

- "קשה לי לספר, אני מתבייש... זה לא בשביל הרב"...

ר' שלום הפציר בו בעדינות שיספר על מה ולמה ההיעדרות, עד שלבסוף נכנע הבחור להפצרותיו ונאות לספר:

- את האמת אספר: השבוע מתקיים המשחק המרכזי ב"כדורגל", שעות המשחק חופפות לשעות השעור, ואני לא מסוגל לוותר על רגעים אלו!"

ר' שלום שמע את הדברים ושתק שתיקה קצרה. אחריה הרים עיניים אוהבות ואמר: "ידידי היקר. טוב, שמעתי והבנתי. רק מה שמעניין אותי מה סוד האושר במשחק הכדור. הייתי שמח מאד לשמוע מקרוב על מהלך המשחק".

התלמיד חש בנוח ליד ר' שלום החביב, והדברים קלחו מפי בפשטות:

"אם הרב רוצה אסביר לו" אמר בחיוך, "המשחק בנוי על שתי קבוצות המשחקות אחת מול השניה, ואם נרצה להגדיר את ההצלחה על רגל אחת נאמר - שמי שמבקיע את השער הוא המאושר, זאת אומרת, בצדי המגרש יש שער רחב ממדים ומי שבועט בכדור ומכניסו לשער הוא המנצח. הרגע שהכדור נכנס לשם - הוא הרגע של המשחק!"...

ר' שלום העמיד פני תם כמי שאינו מבין כלל בכדור ושאל שאלה: "מה החכמה הגדולה להכניס כדור לתוך השער?! בוא עמי ואראה לך איך אני בועט לתוך השער עשרים כדורים במהירות הבזק".

הבחור חייך: "את העיקר שכחתי לספר לרב! ליד השער עומד שומר והוא משתדל למנוע, והחכמה היא להתגבר עליו להכניס את הכדור".

"אני רוצה להבין", בקש ר' שלום, "אותו שומר לא הולך לישון? הוא נמצא ליד השער עשרים וארבע שעות בימימה, אוכל שם וישן שם?"

"מה פתאום!" צחק הנער, "ודאי שהוא הולך לישון. הוא עומד שם רק בשעת המשחק. ואחר כך הוא שב לחיי היום יום".

"אם כך" שאל ר' שלום, "מה הבעיה, נבוא בלילה כשהשומר הולך ונבקיע את השער ללא שום בעיה"...

הבחור הגביה את קולו: "דוקא משום כך, דוקא מכיון שהשומר הסתלק ואין קושי להכניס את הכדור - אין זו חכמה להכניס את הכדור. החכמה והגבורה היא רק בשעת הקושי, כשעומדים במגרש שחקני הקבוצה היריבה ומנסים בכל כוחם למנוע את הבקעת השער. אם אז הצלחת להבקיע - זו הצלחתך הגדולה!"

ר' שלום נעמד על רגליו, הביט על הבחור ואמר בקול: "ישמעו נא אזניך מה שפיך מדבר. האם לבוא לשיעור בשבוע הבא זו גבורה?! אתה הרי רוצה ללמוד, ובשבוע הבא לא תהיה לך שום מניעה לבוא לשיעור, אם כך, החכמה אינה גדולה במיוחד. החכמה הגדולה היא בשעה שיש מפריע שעומד בשערי בית המדרש ומונע את הכניסה. בשעה זו, נקודת האושר היא להבקיע את השער!..."

כשבאים ימים "שאין בהם חפץ", כשהיצר הרע שוב אינו שולט - אז אין זו חכמה גדולה להמנע מעברות. כל מה שנתן לנו היצר הרע, הוא כדי שנעמוד בנסיונות ונקבל עליהם שכר.

אמרו, אפוא, אנשי כנסת הגדולה: "לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן" - איננו רוצים לא אותו ולא את שכרו. הנה תראה, רבונו של עולם, מה קרה: כבר נחרב בית המקדש, היינו שבעים שנה בגלות, ועדיין יצר הרע מרקד בינינו ואיננו מצליחים להתגבר עליו. אנא, קח אותו מאתנו!

"אותיבו בתעניתא תלתא יומין ותלתא לילואתא" - ישבו בתענית שלשה ימים ושלשה לילות, עד שמשמים מסרו את היצר הרע דעבודה זרה בידיהם. "נפק אתא כי גוריא דנורא מבית קדשי הקדשים" - ראו דמות גור אריה של אש יוצאת מתוך קדש הקדשים. רדפו אחריו, תפסו אותו, שמוהו בתוך סיר של עופרת ובשלוהו עד שמת. רק שערה קטנה ממנו נפלה ארצה, ומחמתה יש עדיין יצר הרע של עבודה זרה בעולם.

זהו שנאמר כאן: ונאספו שמה כל העדרים - אנשי כנסת הגדולה, וגללו את האבן מעל פי הבאר - הצליחו לבטל את היצר של העבודה זרה, ולבנות את בית המקדש השני, "והשקו את הצאן" - כלל ישראל חזרו להנות מהשפע שנבע מה"באר" - מבית מקדשנו ותפארתנו.

אלא שאז התגלעה מחלוקת בעם ישראל, שנאת חנם. ומה קרה?

והשיבו את האבן על פי הבאר למקמה - עם ישראל השיבו את היצר הרע והחריבו גם את בית המקדש השני. שוב נסתתמה ה"באר".

(ומתוק האור)

בדרך הדרוש

ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי (ל, א)

ותמוה, וע"ל לישב דהרמב"ם נתן טעם למה כל העריות אסורות אף לאחר מיתה ושתי אחיות אסורות רק בחייהם משום דשתי אחיות אסורות רק מחמת קנאה ולאחר מיתה אין שייך קנאה ולכך מותר במיתתה לישא אחותה וקשה למה יעקב נשא שתי אחיות וצ"ל שלא היתה קנאה ביניהם כדאיתא שהניחה עצמה תחת מטתה.

והא"ש ותקנא רחל באחותה וצ"ל שהיתה קנאה ביניהם לכך אמרה ליעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי הלא יש לי קנאה על אחותי ואז אסור אני עליך משום אחות אשה כדעת הרמב"ם ומפני כך מתה אנכי ודו"ק

(מדרש יונתן)

אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. (כח, טז)

ויש לדקדק דמה לו לסיים ואנכי לא ידעתי. ויש לומר דהנה איתא בגמרא דכל החלומות הולכים אחר הרהור לבו דמה שמהרהר ביום בא לו בחלום בלילה שמימיו לא חלם אדם פיל דעייל בקופא דמחטא לפי שלא הרהר בזה מעולם כיון שדבר זה אינו מצוי מעולם. והנה איתא במדרש אכן יש ה' במקום הזה רצה לומר בודאי בלי ספק. ושמא תאמר שזהו רק חלום והרהורי הלב דיום, לכך מסיים ואנכי לא ידעתי. היינו שמעולם לא ידעתי שיש ה' במקום הזה. על כן אי אפשר להיות חלום אחר הרהורי היום שהרי לא ידעתי מזה כלום ביום שהיה לי להרהר אחריו, אלא בודאי יש ה' במקום הזה:

(הנוכח התורה).